

Hrozby kybernetického priestoru pre deti v období dospievania

Anotácia: Autori sa vo vedeckej štúdií „Nebezpečenstvá dospievania detí v kybernetickom priestore“ zaoberali problematikou, ktorá s rastúcou intenzitou celosvetovo ohrozuje vývoj mládeže. Fenomén súčasnosti, internetové známosti sa nie vždy končia šťastne a bez negatívnych následkov. Očakávanie z príjemného stretnutia sa razom zmení na nezabudnuteľnú traumu, ak namiesto spriatelenia sa s novým rovesníkom sa dieťa muselo brániť útoku agresívneho páchatel'a s patologickým sexuálnym záujmom o deti. Autori v rámci preventívnych akcií na školách zisťovali skúsenosti detí so stretávaním sa s cudzími osobami, s ktorými sa žiaci spoznali len prostredníctvom komunikácie na internete. Vzhľadom na to, že sexuálne zneužívanie detí v prostredí internetu je závažný problém, považovali sme za prínosné zoznámiť odbornú verejnosť s výsledkami realizovaného prieskumu v niekoľkých okresoch Slovenska. Štúdiá vznikla v rámci riešenia medzinárodnej vedeckovýskumnej úlohy „Metódy spracovania policajne relevantných informácií“ VVÚ č. 161 na Akadémii PZ v Bratislave.

Kľúčové slová: internet, spoznávanie, zneužívanie detí, grooming, stretnutie, prevencia.

Úvod

Masívne používanie internetu a mobilnej komunikácie je vymoženosťou posledných rokov, počas ktorých sa stali neoddeliteľnou súčasťou našich životov. Internetová sieť je vytvorená z miliónov serverov poskytujúcich rôzne informácie alebo služby. Ponúka príležitosť na rýchlu a jednoduchú komunikáciu premostujúcu malé aj veľké vzdialenosti. Internet je verejné miesto otvorené a prístupné všetkým používateľom. Je v ňom povinné dodržiavať zákony rovnako ako v bežnom reálnom živote. Keďže za každou zámernou činnosťou je konkrétna osoba, aj vo virtuálnom svete je konanie len odrazom skutočného úmyslu. Každé protiprávne správanie, ak je na druhej strane reálny poškodený, je protiprávne aj v prostredí internetu vrátane zodpovednosti za obsah a legálnosť toho, čo sa na ňom uverejní.

K závažným problémom internetu patrí ochrana súkromia, pretože virtuálny priestor so svojimi špecifikami umocňuje možnosti ohrozenia používateľov. Anonymita, ktorá neumožňuje priamy vizuálny kontakt, vytvára klamlivú predstavu o väčšej voľnosti a sťaženom postihovaní. V mase komunikujúcich bez rozdielu veku, národnosti, záujmov či úmyslov vyrastajú aj deti.

Deti v kybernetickom priestore

Po príchode zo školy deti neraz až do nočných hodín hrajú hry, sťahujú hudbu, filmy, chatujú s kamarátmi, prezentujú sa, objavujú či nakupujú. Ľahko nájdú nielen užitočné informácie, edukačné hry, filmy, hudbu, ale aj nevhodný obsah. Často sa k nemu dostanú bez toho, aby ho cielene vyhľadávali. Obťažovanie, nadávky, zastrasovanie, zneužitie citlivých informácií, propagácia anorexie či samovražedné techniky sú len časťou z nich. Stačí do vyhľadávača napísať nevinné slovo a medzi výsledkami sa môžu objaviť aj odkazy na pornografické či iné nevhodné stránky. O odkazoch na stránky obsahujúce škodlivý kód ani nehovoriac.

Deti trávajú na internete veľa času a neraz sú v práci na ňom zručnejší ako rodičia. Zodpovední dospelí by však nemali podľahnúť zdanlivému pocitu spokojnosti, že ratolesti sú v bezpečí, ak sedia doma. Vyhľadávanie internetových známostí nie je už dávno ničím výnimočným. Dôvera v schopnosti dieťaťa nesmie prekročiť únosnú mieru. Rodičov by malo zaujímať, s kým dieťa na internete komunikuje, a mali by si všímať, s kým sa stýka aj

v reálnom živote. Deti sú v anonymnom prostredí viac ohrozené ako dospelé osoby z dôvodu ich vyššej naivity a dôverčivosti, čo je dostatočný dôvod na zvýšenie opatrnosti.

Digitálny svet výrazne vplýva na vývoj detí v rámci všetkých vývinových štádií od predškolského veku až po dospelosť. Vytváranie si identity a spoznávanie sexuality, budovanie vzťahov s rovesníkmi alebo romantických vzťahov sa odohrávajú aj v on-line prostredí a hrajú kľúčovú úlohu pri formovaní dieťaťa. Hranica medzi on-line pozitívnymi a negatívnymi skúsenosťami je obzvlášť tenká, najmä ak deti konajú ľahkovážne a zverejnia priamy kontakt na seba.

Spočiatku lichotivá a vzrušujúca komunikácia sa môže rýchlo obrátiť na posmešné pripomenky, ak obeť verejne sprístupnila svoje fotografie so sexuálnym podtextom. V tom lepšom prípade sa ponížovanie skončí zosmiešňujúcimi poznámkami. Nepríjemnejším a častým zážitkom, najmä po rozchode bývalých partnerov, býva zneužitie fotografií na vydieranie. Problémy so zneužívaním a vydieraním vznikali aj v minulosti, len v on-line priestore sa šíria s väčšou intenzitou a rýchlejšie. Navyše v dôsledku vysokej latencie útočníci zostávajú často bez potrestania a vo svojej činnosti pokračujú.

Spomenuté nepríjemné situácie, ale aj akékoľvek iné, obťažujúce alebo otravné skúsenosti v digitálnom prostredí môžu ovplyvniť až traumatizovať psychiku dieťaťa a proces jeho dospievania niekoľko rokov.

Zoznamovanie prostredníctvom internetu

Pri spoznávaní novej osoby a vytváraní si úsudku o nej máme v reálnom živote príležitosť vyberať si z viacerých príznakov. Vidíme, ako osoba vyzerá, ako rozpráva, aj ako dokáže počúvať, aké má bezprostredné reakcie na podnety, ako gestikuluje. Dôvera sa vyvíja postupne a získa sa až po nejakom čase.

Hoci je internet primárne sociálne prostredie, v ktorom sa komunikuje so známymi priateľmi, dochádza v ňom aj k zoznamovaniu s novými osobami. Nadviazanie kontaktu prostredníctvom internetu je rýchle a dynamické, umožňuje výmenu názorov aj s osobami, ktoré by sme nestretli osobne.

Komunikácia z domova v kombinácii s anonymitou virtuálneho priestoru vytvára najmä u detí zdanlivý pocit bezpečia a povzbudzuje ich, aby sa komunikácia rýchlejšie otvorila a odložili zábrany. Rizikom je, že nie vždy, či dokonca nikdy si nemôžeme byť istí, kto je osoba na druhej strane. Ilúzia dokáže zmiast' aj dospelého človeka a ešte väčší zmätok narobí s detskou zraniteľnejšou a dôverčivejšou mysl'ou, ale s oveľa horšími následkami. Mládež nemá zábrany sprostredkúvať ani svoje intímne zážitky, čo ľuďom s nie najlepšimi úmyslami dáva do rúk zbrane, ktoré potrebujú na ceste ku svojej potenciálnej obeť.

Naším zámerom v rámci predloženej štúdie je upozorniť aj na závažný aktuálny problém ohrozujúci najmä deti a dospievajúcu mládež vo virtuálnom prostredí a tým je kyber grooming.

Kyber grooming

Grooming (z anglického groom – pripraviť sa, upraviť sa) je zámerné vytváranie dôverného vzťahu obvykle dospelého človeka k dieťaťu s úmyslom mať následne sexuálny kontakt (vylákание na schôdzku).¹ Sexuálne obťažovanie si vyžaduje časový priestor, málokedy sa realizuje v krátkom čase. Páchatelia komunikujú s potenciálnou obeťou väčšinou dlhšie a k stretnutiu príde až po dlhobovej príprave.

¹ GREGUSSOVA, M., DROBNÝ, M. *Deti v sieti*. Bratislava : eSlovensko, 2012, s. 34

Grooming môže obsahovať aj aktivity, ktoré nie sú trestné, pričom ich nebezpečenstvo spočíva v smerovaní k sexuálnemu zneužívaniu. Páchateľ začína získavaním dôvery dieťaťa, pretože dieťa zriedkavejšie oznámi trestný čin spáchaný človekom, ktorého pozná a verí mu.

Osoby so sklonom k tomuto patologickému správaniu často využívajú internet, pretože vytvára vhodný priestor, v ktorom sa môže odohrávať široká škála sexuálneho zneužívania bez priamych svedkov, a vtedy už treba hovoriť o kyber groomingu. Agresori kyber groomingu nachádzajú živnú pôdu najmä v sociálnych sieťach, pretože tam sa nachádza väčšina ich obetí. Vo virtuálnom priestore majú príležitosť zmeniť si identitu a poskytuje im aj dostatočnú a nevyhnutnú spomínanú anonymitu. Falošný profil, použitie cudzej fotografie alebo zatajenie skutočných úmyslov sú časté praktiky na internete. Páchateľ takto môže vystupovať ako dieťa či rovesník bez vyvolania podozrenia. Útočníci využívajú a spoliehajú sa na to, že deti sú v sociálnych sieťach v komunite rovesníkov a kamarátov bez kontroly rodičov či dospelých.

Vytváranie vzťahu s úmyslom neskoršieho sexuálneho obťažovania dieťaťa môže mať nasledujúci vývoj, pričom poradie fáz je len približné a nie je nutná prítomnosť všetkých:

- I. Nadviazanie komunikácie s vytypovaným dieťaťom. Útočník sa prezentuje ako chápaný rovesník, ktorý rozumie problémom dieťaťa a chce mu pomôcť s ich riešením. Zároveň sa dieťa snaží izolovať, presviedča ho, aby o ich vzťahu nikomu nehovorilo, aby si vymazalo ich vzájomnú konverzáciu so zdôraznením, že ide o dôverný vzťah.
- II. Budovanie výnimočnosti. Rozvíjanie vzájomného vzťahu plného dôvery a porozumenia, ktorý dieťa považuje za jedinečný.
- III. „Priateľstvo“ sa môže predstierať kupovaním vecných darov bez zjavného dôvodu, darovaním peňažnej hotovosti, dobitím kreditu mobilného telefónu alebo zakúpením počítačovej hry či rozšírením počítačovej hry.
- IV. Postupné vylákavanie osobných informácií dieťaťa, rozprávanie sa o intímnych témach, ako sú partnerské a vzťahové problémy, sexuálne aktivity.
- V. Posielanie predstieranej pornografie páchatel'a, za ktorú žiada od dieťaťa jeho fotografie so sexuálnym podtónom, alebo otvorene začnú konverzáciu o sexuálnych témach.
- VI. Ak dieťa prezradilo páchatel'ovi intímne tajomstvá, už nechce o tento vzťah prísť. Počúva požiadavky páchatel'a, klame rodičom, s kým trávi čas, prestáva sa im zverovať. Páchateľ stále viac vtáhuje dieťa do svojej siete, požaduje od neho zasielanie intímnych fotografií alebo kybersex cez webkameru.
- VII. Keď páchatel' nadobudne istotu vo vzťahu s dieťaťom, prejde k príprave osobného stretnutia na osamotenom mieste alebo ho zavolá priamo k sebe domov.
- VIII. V poslednej fáze je dieťa zneužitá. Buď ho páchatel' presvedčí, aby tak urobilo z lásky k nemu, pre ich vzťah alebo za peniaze. Ďalšou možnosťou je použitie manipulácie, vydierania a nátlak (pohrozí dieťaťu, že o tom povie jeho rodičom alebo zverejní jeho intímne fotografie na internete). Takto môže dieťa zneužívať opakovane, často a dlhodobo bez prezradenia.

Psychosomatické problémy u obeť groomingu, kyber groomingu alebo sexuálneho obťažovania by mohli mať nasledujúce prejavy:

- strach,
- problémy so spaním,
- strata chuti do jedla, problémy s trávením, bolesti brucha,
- zmeny správania, (striedanie nálad, zakríknutosť, ustrašenosť, odmietanie komunikácie),
- uzavretosť, vyhýbanie sa rozhovoru o tom, čo dieťa robí na počítači alebo vo voľnom čase,
- kresby, detské hry či túžby môžu obsahovať sexuálne motívy,
- simulovanie sexuálnych praktík dospelých s hračkami, alebo bábikami,
- nové názvy pre intímne časti tela, ktoré sa dieťa nedozvedelo vo svojej rodine,
- negatívny obraz o sebe, nízka mienka o sebe, o svojom tele.

Zahraničné výskumy o ohrození detí na internete

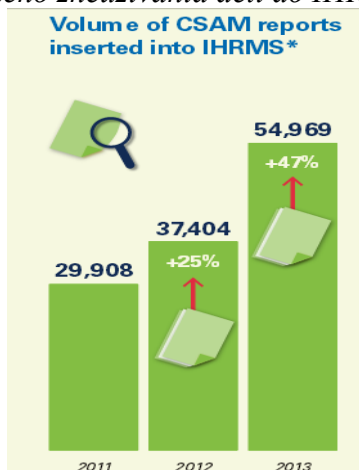
Mapovanie vývoja počítačovej gramotnosti detí a aj ich rodičov v Európe je už niekoľko rokov predmetom záujmu projektu **EU Kids Online**. Posledné výsledky tohto výskumu z roku 2013 znamenali pre Českú republiku negatívne prvenstvo spomedzi 25 zapojených európskych štátov. V rámci mapovania bol zistený najvyšší podiel českých detí, ktorým hrozí na internete vážne riziko. Patrí sem predovšetkým hrozba stretnutia s nebezpečnými ľuďmi, s ktorou má skúsenosť takmer 7 % detí, čo predstavuje približne každé trinásť dieťa. Výskumom bola zistená aj vysoká hrozba kyberšikany a stretnutia s pornografiou a násilím. Napriek tomu, že české deti vo výskume preukázali výbornú technickú zdatnosť, ako aj uspokojivú schopnosť vyhľadávania informácií, mali problém s vyhodnotením relevantnosti informácie. Práve virtuálne prostredie ponúka široké možnosti modifikácie informácie, čo pre používateľov v záujme vlastnej bezpečnosti znamená preventívne zvýšiť ostražitosť a zdravú podozrievavosť, čo u detí už zistené nebolo. Navyše z výskumu vyplynulo, že české deti získané informácie ani nevedia použiť².

Vážne ohrozovanie detí v prostredí internetu v širšom celosvetovom meradle potvrdzuje aj organizácia **INHOPE** (medzinárodná sieť internetových horúcich liniek bojujúcich s nelegálnym a škodlivým obsahom na internete (IHRMS)) vo svojej správe za rok 2013. Analytici INHOPE konštatovali pokračujúci nárast počtu hlásení, ktoré boli potvrdené ako materiály sexuálneho zneužívania alebo vykorisťovania detí (obr. 1).

Sledovanie vývoja za posledné tri roky na obr. 1 bolo uskutočňované vzhľadom na rok 2011, v porovnaní s ním bol v roku 2012 zistený nárast počtu hlásení o 25 %, avšak v roku 2013 až o dramatických 47 %. Záverečná správa ďalej konštatuje, že rozširovaním vysokorýchlostného internetu, ktorý sa stáva celosvetovým bežným štandardom, sa odhaľuje stále viac jedincov s patologickým sexuálnym záujmom o deti.

² Tlačový servis INHOPE. Dostupné na: <http://www.saferinternet.cz/aktuality/337-statistiky-horkych-linek-varuji-%E2%80%93-v-prostredi-online-roste-vyskyt-materialu-se-sexualne-zneuzyvanymi-detmi.html>

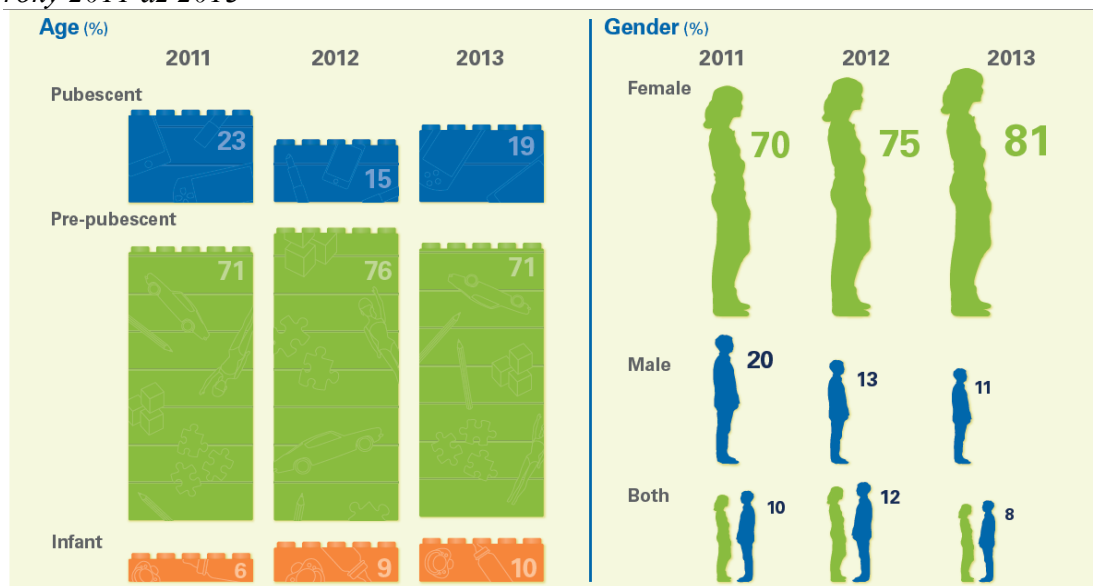
Obrázok 1 Počty hlásení sexuálneho zneužívania detí do IHRMS za roky 2011 až 2013

Zdroj: <http://www.saferinternet.cz/attachments/article/337/INHOPE-2013-Infographic.pdf>.

Každý rok je zo strany poskytovateľov internetových služieb a bezpečnostných zložiek investovaných stále viac prostriedkov a času na detekciu a odstránenie materiálov zachycujúcich sexuálne zneužívanie detí. Napriek tomu INHOPE registruje za posledné dva roky neustále vzostupný trend vo výskyte týchto škodlivých materiálov³.

Obrázok 2 Obete sexuálneho zneužívania detí podľa veku a pohlavia z hlásení do IHRMS za roky 2011 až 2013

Zdroj: <http://www.saferinternet.cz/attachments/article/337/INHOPE-2013-Infographic.pdf>.

Z hľadiska veku a pohlavia bolo rozloženie obetí podľa obrázka 2. Najvyšší podiel hlásení o obetiach sexuálneho zneužívania alebo vykorisťovania – medzi 71 % až 76 % – bol zistený u detí v predpubertálnom veku, t. j. prvý stupeň ZŠ v ľavej časti obrázka 2. Pubertálny vek na druhom stupni ZŠ zaznamenal podstatne nižší počet hlásení na úrovni približne 20 %.

Za posledné tri roky neustále narastá podiel sexuálnych útokov na dievčatá. V minulom roku predstavovali útoky na dievčatá až 81 % z celkového evidovaného počtu

³ Dostupné na: <http://www.saferinternet.cz/aktuality/337-statistiky-horkych-linek-varuji-%E2%80%93-v-prostredi-online-roste-vyskyt-materialu-se-sexualne-zneuzyvanymi-detmi.html>.

(prvý rad pravej časti obrázka 2) na rozdiel od chlapcov, ktorých podiel klesol z 20 % na 11 % (spodný rad pravej časti obrázka 2).

Vedomí si opísaných nebezpečenstiev hroziacich deťom na internete, realizovali sme v prvom polroku 2014 prieskum, ktorým sme zisťovali úroveň obranných mechanizmov detí na Slovensku, do akej miery sú obozretní pri nadväzovaní vzťahov s cudzími osobami.

Nadväzovanie vzťahov slovenských detí na internete

V nasledujúcej časti vedeckej štúdie vyhodnocujeme výsledky prieskumu realizovaného v rámci riešenia medzinárodnej vedeckovýskumnej úlohy “Metódy spracovania policajne relevantných informácií” VVÚ úloha 161 na Akadémii PZ v Bratislave.

Primárnym predmetom zisťovania bolo porovnanie správania sa žiakov základných škôl v prostredí internetu. Pozornosť prieskumu bola sústredná na nebezpečenstvá hroziace pri spoznávaní ľudí prostredníctvom internetu v troch cieľových skupinách žiakov podľa veľkosti obce bydliska dieťaťa. Porovnávané boli nasledujúce skupiny žiakov:

- skupina A – sídlisková škola v meste, ktorú navštevujú výlučne žiaci z blízkeho okolia, t. j. mesta
- skupina B – mestská škola, do ktorej okrem detí z mesta denne docestovávajú aj žiaci z neďalekých dedín
- skupina C – malá vidiecka škola so žiakmi z miesta sídla školy, ale aj okolitých dedín.

Výskumná vzorka

Výberový súbor vytvorilo dovedna 545 žiakov prítomných v škole v čase konania preventívnych akcií z troch okresov Slovenska, ktorí poskytli relevantné odpovede na štatistické spracovanie.

Sledovaný súbor obsahoval nasledujúce triediace kvalitatívne premenné:

- pohlavie (dievča, chlapec),
- ročník (štvrtý až deviaty),
- bydlisko žiaka (skupina A: mesto
skupina B: mesto, neďaleká dedina
skupina C: dedina
- odpovede žiakov na otázky dotazníka.

Vzhľadom na rozdielnu veľkosť vybraných škôl a časové obmedzenia preventívnej akcie sa líšila početnosť skupín žiakov školy aj ich ročníkov, ktorú sme uviedli do tabuľky 1.

Tabuľka 1 Zloženie výberového súboru

	počet	ročníky
skupina A	131	5. – 9.
skupina B	345	4. – 9.
skupina C	69	7. – 9.

Metodika prieskumu

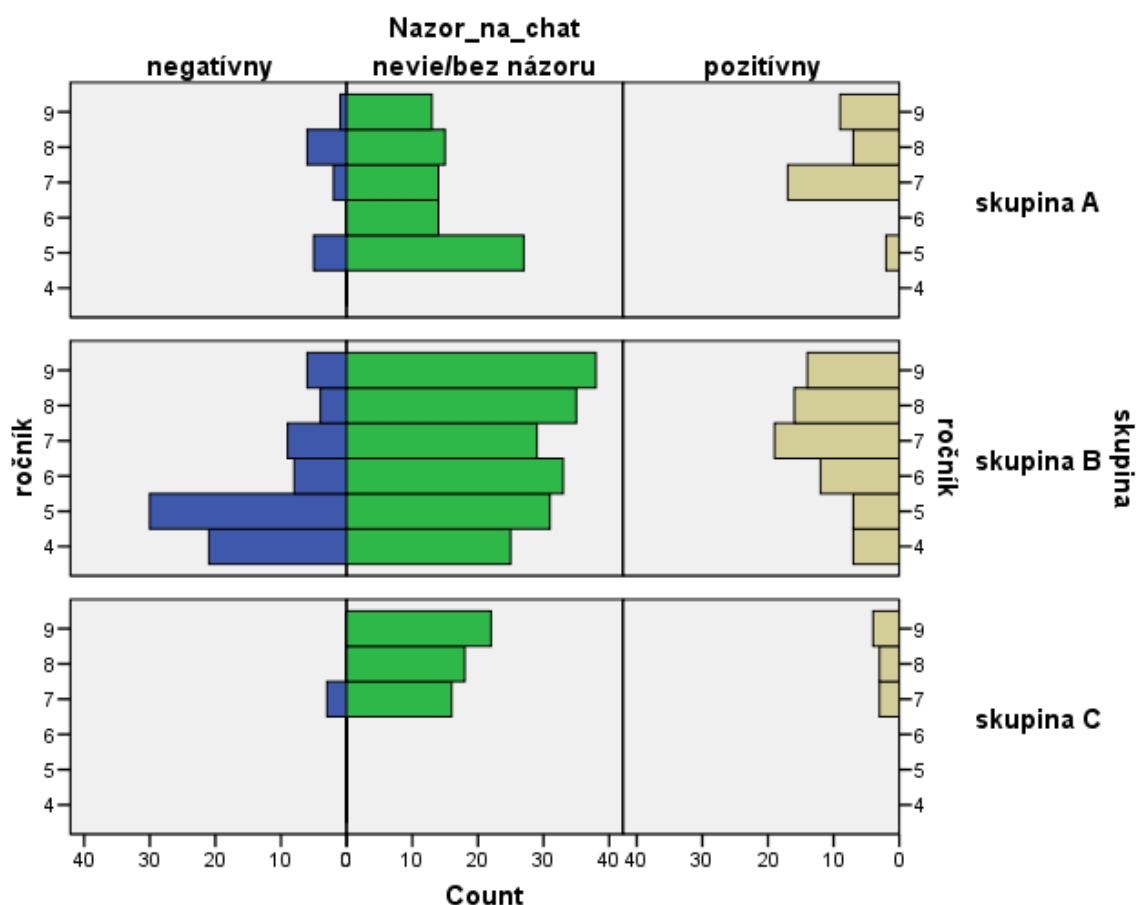
Žiaci písomne odpovedali na desať otvorených otázok anonymného dotazníka, ktorý zisťoval ich správanie v prostredí internetu. Zo súboru otázok sme pre štúdiu vyhodnotili len výber, ktorý sledoval kvalitatívne znaky pomocou mnohorozmerných kontingenčných tabuliek.

Jedna z otázok monitorovala názory detí na chatovanie s neznámymi osobami, ktoré sme kategorizovali do troch skupín takto:

- negatívna – nemá sa to, je to nebezpečné
- neutrálna – neprekáča to, resp. vyhnutie sa vyjadreniu
- pozitívna – je to OK, „sranda“, zábava, spoznávanie nových ľudí.

Výsledky zistení sú prezentované graficky podľa vytvorených skupín A až C a ročníkov ZŠ v populačnej pyramide na model 1.

Model 1 Názory žiakov na chatovanie s cudzími osobami podľa skupín a ročníka ZŠ

Každá trieda rozkladu má samostatný vodorovný pás výstupu zhora od skupiny A, v strede pre skupinu B a dolu pre skupinu C. Rozlíšenie ročníka sa nachádza na y-ovej osi, vyjadrenie početnosti je na x-ovej osi. Kategória odpovede sa líši intenzitou výplne

početností, zľava od negatívnej (tmavá výplň) cez neutrálnu (stredne sýta výplň) po pozitívnu (svetlá výplň). Chýbajúce hodnoty kontingenčná tabuľka neobsahuje.

Najvyšší podiel negatívnych odpovedí sa prejavil u najmladších detí v skupine B v štvrtom a piatom ročníku. Z formulácie odpovede „Nemá sa to.“, je cítiť vplyv výchovy dieťaťa. Používali príkazový trpný rok, pri ktorom deti akceptovali príkazy rodičov. Pre všetky ostatné rozlišované podskupiny bol negatívny názor skôr výnimočný a zriedkavejší ako pozitívny názor zobrazovaný v pravom stĺpci modelu. Pozitívny postoj k chatovaniu najčastejšie vyjadrovali siedmáci s výraznejším prejavom v skupine A a B, pri ktorých bolo vo vyšších ročníkoch evidované klesanie početností. Pozitívny postoj k chatovaniu s cudzími osobami bol v skupine C zriedkavý, a to vo všetkých sledovaných ročníkoch. Skôr sa snažili vyhnúť vyjadreniu svojho názoru na chatovanie.

Vyhýbanie sa odpovedi formuláciou neviem/vynechanie odpovede v strednej časti modelu 1 v skupinách B a C malo s výškou ročníka narastajúcu početnosť, čiže s rastúcim vekom sa tieto deti snažili stále viac vyhýbať odpovedi okrem detí zo skupiny A, kde sa početností zachovávali s rovnakou otvorenosťou.

V ďalšej časti výskumu sme sa koncentrovali na väčšie nebezpečenstvo, ktorému sa deti vystavujú tým, že sa osobne stretnú s osobou spoznanou len prostredníctvom internetu. Riziko stretnutia vyplýva z podceňovania spomenutej neistoty, že identita osoby mohla byť vo virtuálnom prostredí úmyselne zmenená.

Odpovede žiakov tvoria dvojprvkovú množinu

- áno (stretol/a sa priamo osobne s osobou spoznanou len prostredníctvom komunikácie cez internet, s ktorou sa v reálnom svete nikdy nevidel. Akceptované boli aj nepriame skúsenosti zo stretnutia kamarátov, o ktorých sa spolu zhovárali). V postupnosti fáz nadväzovania vzťahu útočníka s dieťaťom sme v bodoch I, VI a VIII uviedli, že pre páchatel'a je dôležité dieťa izolovať, udržať vzťah utajený pred kamarátmi aj rodičmi. V prípade, že dieťa sa stalo obeťou útočníka, je pre neho jednoduchšie priznanie k negatívnej skúsenosti prostredníctvom kamaráta. Z tohto dôvodu sme v dotazníku striktne nerozlišovali priamu a nepriamu skúsenosť zo stretnutia s neznámou osobou.
- nie (nestretol/a sa a ani nepočul/a o stretnutí s osobou spoznanou len prostredníctvom internetu).

Zistenia o distribučnej funkcii stretnutí sa v grafickej podobe nachádzajú na modeli 2. X-ová os zobrazuje ročník ZŠ, y-ová relatívnu početnosť žiakov, ktorí sa priamo alebo nepriamo stretli s osobou spoznanou len prostredníctvom internetu. Grafické výstupy sú zhlukované podľa veľkosti bydliska žiakov zo skupín A až C zľava doprava a zobrazujú viackriteriálne rozdelenie.

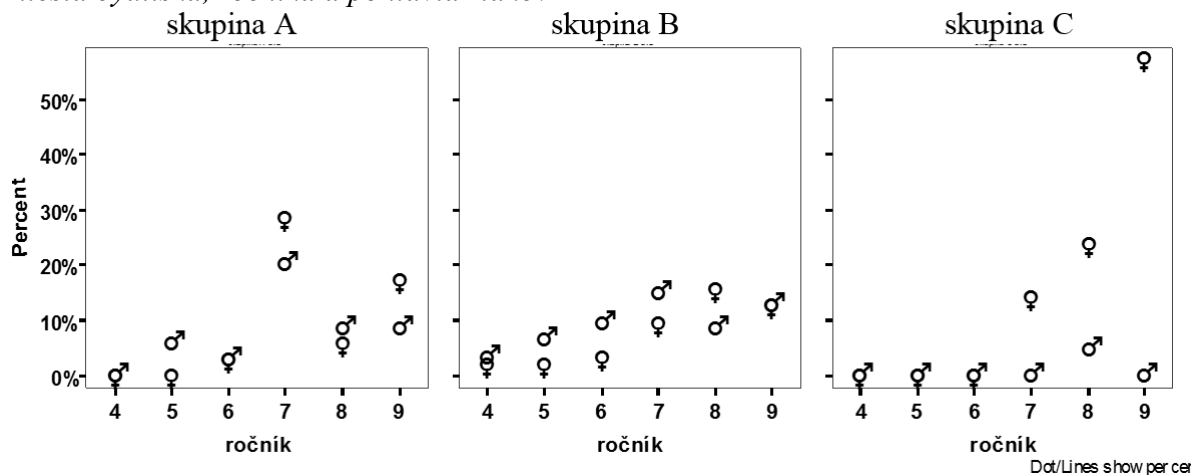
Symbody modelu v každej skupine rozlišujú pohlavie detí takto:

♂ chlapci

♀ dievčatá.

Vzhľadom na rozdielne početnosti porovnávaných skupín sme uprednostnili relatívne zobrazenie výsledkov v percentách pred absolútnym vyjadrením. Každá z troch sledovaných skupín predstavuje samostatný 100 %-ný celok. Zobrazenie umožňuje sledovať dynamiku podielu stretnutí podľa ročníkov sledovaním x-ovej osi.

Model 2 Podiel osobných stretnutí s osobou spoznanou len prostredníctvom internetu podľa miesta bydliska, ročníka a pohlavia žiakov

U mladších žiakov v piatom a šiestom ročníku v skupinách A (vľavo) aj B (v strede) modelu 2 je viditeľné, že k stretnutiam dochádzalo skôr ojedinele a o niečo častejšie u chlapcov ako u dievčat. Siedmy ročník bol v oboch týchto skupinách zlomový, pretože sa stal vrcholom rastúcej početnosti stretnutí od piateho ročníka. Malá diferenciacia vznikla z pohľadu pohlavia detí vo vyšších ročníkoch, ktorú nemožno považovať za štatisticky významnú. Pre deti bývajúce kombinovane v meste alebo na vidieku zo skupiny B sa podiel stretnutí zo siedmeho ročníka takmer bezo zmeny zopakoval aj v ôsmom a deviatom ročníku.

Z dôvodu veľkého počtu tried sme nestihli uskutočniť prieskum v piatom a šiestom ročníku v skupine C (vpravo). Podľa vývoja v skupinách A a B by sa na základe analógie mohlo dať predpokladať, že stretnutia mladších žiakov v skupine C by mohli byť zriedkavejšie ako v siedmom ročníku. Prudký nárast početností stretnutí u detí bývajúcich a chodiacich do školy na dedine sme zaznamenali posunutý o dva roky neskôr ako v skupinách A a B. Kulminácia početností stretnutí v skupine C nastala v deviatom ročníku s výskytom viac ako 50 % a s takmer výlučným podielom dievčat vo všetkých troch ročníkoch. Tieto dievčatá sa v inej otázke výskumu prejavili intenzívnejším sprostredkovaním svojich zážitkov neznámym osobám ako v ostatných skupinách detí, čo by sme mohli vnímať ako pozitívne zistenie. Dievčatá z dediny zrejme častejšie hovorili o nepriamej skúsenosti zo stretnutia s neznámou osobou, o ktorej sa dozvedeli od kamarátky. Ak medzi sebou dievčatá z vidieka komunikujú viac ako deti z mesta, tak sa možno aj nevedomky lepšie chránia voči izolácii od okolia.

Na opodstatnenosť tvrdenia o rozdielnostiach správania sa detí podľa bydliska a sídla školy sme uskutočnili Chi-kvadrát test⁴ na testovanie početnosti výskytu pre hypotézy:

Nulová hypotéza H₀: Medzi skúmanými súbormi žiakov nie je signifikantný rozdiel pri stretávaní sa s cudzími ľuďmi v závislosti od bydliska dieťaťa a sídla školy, čiže variabilita v dátach je náhodná.

Alternatívna hypotéza H_A: Medzi skúmanými súbormi podľa ročníkov ZŠ a bydliska dieťaťa je signifikantný rozdiel v početnostiach stretnutí s cudzími ľuďmi spoznanými prostredníctvom internetu.

⁴ LUHA, J. *Mnohorozmerné kontingenčné tabuľky*. Bratislava : Slovenská štatistická a demografická spoločnosť, 4/2012, s. 140.

Zvolili sme obvykle zaužívanú hladinu významnosti 5 %, pre ktorú je na 95 % úrovni spoľahlivosti a 1 stupeň voľnosti (5. a 6. ročník) kritická hodnota 3,841 a 2 stupne voľnosti (7., 8., a 9. ročník) kritická hodnota 5,991. Zo štvrtého ročníka boli zastúpení len žiaci zo skupiny B, preto nebol v tomto ročníku počítaný Chí-kvadrát test.

Tabuľka 2: Chi kvadrát test početností podľa skupín

Chi-Square Tests						
ročník		Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
4	Pearson Chi-Square	, ^b				
	N of Valid Cases	53				
5	Pearson Chi-Square	,887 ^c	1	,346		
	Continuity Correction	,346	1	,556		
	Likelihood Ratio	,960	1	,327		
	Fisher's Exact Test				,489	,287
	N of Valid Cases	102				
6	Pearson Chi-Square	,468 ^d	1	,494		
	Continuity Correction	,099	1	,753		
	Likelihood Ratio	,501	1	,479		
	Fisher's Exact Test				,716	,393
	N of Valid Cases	67				
7	Pearson Chi-Square	8,195 ^e	2	,017		
	Likelihood Ratio	9,048	2	,011		
	N of Valid Cases	112				
8	Pearson Chi-Square	5,044 ^f	2	,080		
	Likelihood Ratio	5,281	2	,071		
	N of Valid Cases	104				
9	Pearson Chi-Square	,271 ^g	2	,873		
	Likelihood Ratio	,270	2	,874		
	N of Valid Cases	107				

Zistenia pre siedmy ročník, ktoré ale neplatia pre ostatné ročníky:

- Chi kv = 8,195 (2. stĺpec) spadá do tzv. kritickej oblasti, pretože > Chi kv.krit = 5,911.
- Hodnoty v 4. stĺpci sa nachádzajú v intervale od 0,01 do 0,05, čo predstavuje 5 % hladinu významnosti.

Na základe výsledkov a) aj b) jedine v tomto ročníku môžeme zamietnuť nulovú hypotézu H₀ a prijať alternatívnu hypotézu H_A, t. j. medzi stretnutiami žiakov s cudzími osobami spoznanými len prostredníctvom internetu na hladine významnosti 5 % existujú signifikantné rozdiely medzi skupinami detí podľa ich bydliska a sídla školy, ktorú navštevujú.

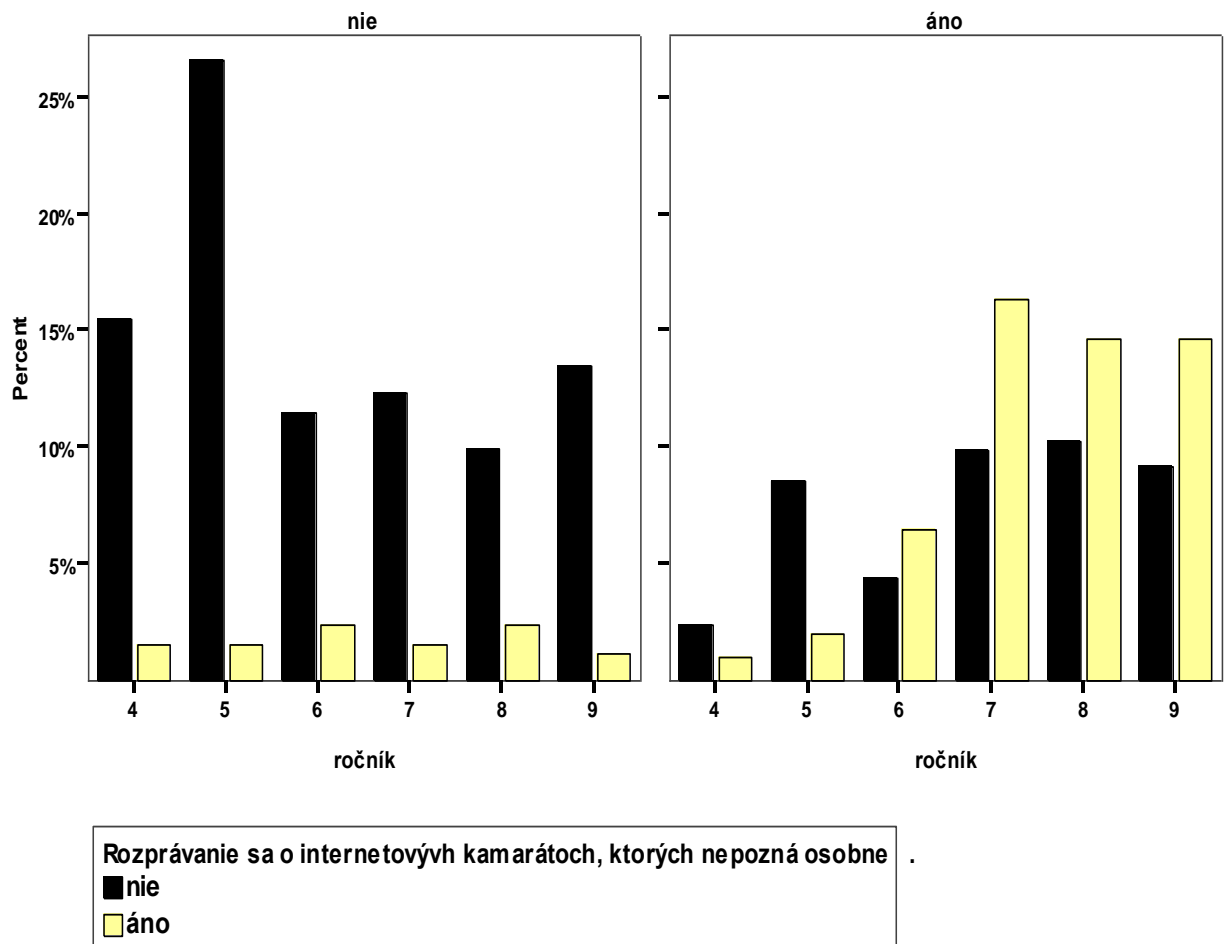
Pre ostatné ročníky žiakov (vypočítané kritérium bolo menšie než tabuľkové) nemáme dostatočné podklady, aby sme mohli zamietnuť H₀, a teda variabilitu v dátach môžeme považovať za náhodnú.

Výsledky upozorňujú na diferencie v období stretávania sa detí s cudzími ľuďmi z hľadiska navštevovaného ročníka ZŠ a bydliska dieťaťa, kde bola preukázaná odchýlka v siedmom ročníku, čo by malo byť zohľadnené pri plánovaní preventívnych opatrení.

Chí-kvadrát test porovnáva stavy v ročníkoch ZŠ, ale nesleduje vývoj, na ktorý sme upozornili v modeli 1. Zhrnutie doterajších zistení upozorňuje na siedmy ročník, keď u mestských detí vrcholí obdobie stretávania sa s cudzími ľuďmi spoznanými v prostredí internetu, ktorý je špeciálne u dievčat z vidieka posunutý až na deviaty ročník.

Ďalšie zisťovania výskumu odhaľovali sprostredkovanie zážitkov žiakov osobám spoznaným len prostredníctvom internetu so svojimi reálnymi kamarátmi. Čím viac sa žiaci zhovárajú s osobami zo svojho okolia o zážitkoch z prostredia internetu, o to viac sa zhoršujú podmienky na ich izoláciu. Výstup z modelu 3 monitoruje kombináciu dvoch triedení detí súčasne.

Model 3 Podiel rozprávania sa o internetových kamarátoch podľa ročníkov ZŠ a chatovania na internete s cudzími ľuďmi

Ľavá časť zobrazuje žiakov, ktorí na internete s cudzími ľuďmi nechatujú (a ani ich kamaráti), a pravá časť žiakov, ktorí riskujú viac a s cudzími ľuďmi chatujú, alebo aspoň poznajú kamarátov, ktorí s cudzími ľuďmi chatujú. Druhá úroveň triedenia rozlišuje žiakov podľa toho, či sa s niekým reálnym zhovárajú o internetových kamarátoch (svetlá výplň stĺpcov), alebo nezhovárajú (čierna výplň stĺpcov).

Model 3 nerozlišuje bydlisko dieťaťa, výsledky sú sumarizované od všetkých 545 žiakov. Časová x-ová os rozlišuje ročník ZŠ, y-ová relatívny podiel detí s danou vlastnosťou v percentách.

Žiaci piateho ročníka sa spomedzi sledovaných ročníkov v najvýraznejšie vyhýbali chatovaniu s cudzími osobami, čo sa v šiestom ročníku zmenilo skokovým nárastom.

Aj model 3 poukazuje na zlom v siedmom ročníku, keď kulminuje podiel žiakov chatujúcich s cudzími osobami, ale súčasne je najvyšší svetlý stĺpec, ktorý poukazuje na mieru sprostredkúvania zážitkov internetovým kamarátom s reálnymi osobami.

Na ľavej časti modelu 3 stĺpce so svetlou výplňou poukazujú na rozpor odpovedí týchto žiakov, ktorí hoci nechatujú s cudzími ľuďmi, o internetových kamarátoch sa zhovárajú. Ide o jednotlivcov, ktorí sa vyskytli v každom ročníku ojedinele.

Chatovanie žiakov s cudzími osobami sa síce od siedmeho ročníka zvyšuje, ale v tomto období narastá aj podiel detí, ktoré sa o internetových zážitkoch rozprávajú s reálnymi kamarátmi a to sa zachová takmer nezmenené až do deviateho ročníka. Obozretnejšie by sa mali správať deti, ktoré sú zobrazené v pravej časti modelu 3 s tmavou výplňou a dosahujú podiel cca 10 % v 5., 7., 8. a 9. ročníku.

Záver

Hovorí sa, že nevedomosť neospravedlňuje, ale v prípade ohrozenia dieťaťa z on-line prostredia skôr platí, že nevedomosť či zatváranie očí pred neznámou hrozbou naše deti neochráni. Útoky zo včerajška nám hrozia aj dnes a budú aj zajtra, rozdiel je v ich neustále sofistikovanejšom vykonávaní, a teda aj zložitejšom odhaľovaní. Detská zraniteľnosť je cieľom útokov páchatel'ov, ktorí hľadajú neustále prepracovanejšie techniky na výber a ovládanie obete. Vďaka obrovskému množstvu informácií, ktoré o sebe deti sprístupňujú on-line, si útočník môže ľahšie vyberať vhodné potenciálne obete.

Deťom je potrebné podávať informácie citlivo a v správnom veku. Vhodnejšie je zhovárať sa skôr, ako vznikne problém. Deti z vidieka v sa početnosti stretnutí s osobami spoznanými len cez internet vyrovnali deťom z mesta, avšak k týmto stretnutiam dochádza približne s dvojročným oneskorením. Intenzita stretnutí detí z mesta kulminovala v siedmom ročníku. Účastníčkami stretnutí žiakov z dediny sa výrazne častejšie stávali dievčatá ako chlapci, najvýraznejšie v deviatom ročníku. Zistená diferenciacia znevýhodňuje dievčatá z dediny, pretože naznačuje ich väčšiu otvorenosť novým kontaktom ako dievčat z mesta.

Siedmy ročník poukázal na štatisticky významný rozdiel v stretávaní sa žiakov s osobou spoznanou len prostredníctvom internetu podľa miesta ich bydliska a sídla školy žiakov. V tomto ročníku bol žiakmi najvýraznejšie prejavovaný aj pozitívny názor na chatovanie s cudzími osobami. Zintenzívnená komunikácia detí v tomto veku bola zistená nielen v súvislosti s cudzími osobami, ale aj s reálnymi kamarátmi, čo je kladné zistenie. Zhrnutie výskumu hovorí o potrebe informovať, komunikovať, upozorňovať na možné nebezpečenstvá a zaujímať sa o internetové aktivity dieťaťa v zvýšenej miere od ich začiatku. Preventívne aktivity by sa mali realizovať skôr, ako dieťa dosiahne vek dvanásť rokov, t. j. než začne navštevovať siedmy ročník ZŠ. V prípade ohrozovania detí na internete by okamžitý účinok priniesla diskusia, rozhovor či prednáška s deťmi, čo je nevyčísliteľne lacnejšie ako prostriedky a čas potrebné na represiu. Nestačí však vzdelávať len deti, ale aj rodičov, pedagógov, pracovníkov prevencie, nevynímajúc širokú verejnosť. Zvýšenie povedomia dospelých by malo pozostávať z uvedomenia si potreby posilňovať nedôveru a pochybnosti detí voči cudzím osobám spoznaným len prostredníctvom internetu, pretože takéto skúsenosti môžu na dieťati zanechať nevyliciteľné, a teda celoživotné psychické následky. Keď si dieťa

uvedomuje potenciálne riziká sociálnych sietí a má vo svojom okolí rozumné, vnímavé a načúvajúce osoby, je schopné ľahšie sa vyrovnat' s obťažovaním nežiaducimi osobami bez toho, aby vôbec negatívne následky vznikli.

Literatúra

GREGUSSOVA, M., DROBNÝ, M. 2012. *Deti v sieti, Ako chrániť seba a naše deti na internete*. Bratislava : eSlovensko, 2013. 108 s. ISBN 978-80-970676-6-3.

CHAJDIÁK, J., RUBLÍKOVÁ, E., GUDÁBA, M. 1997. *Štatistické metódy v praxi*. Bratislava : Statis, 1997. 309 s. ISBN 80-85659-08-5.

KOPECKÝ, K. et al. 2013. *Rizika internetovej komunikácie v teórii a praxi* [online]. Olomouc : Univerzita Palackého, 2013. 193 p. Dostupné na internete: <http://www.slideshare.net/kopecky/ nebezpe-internetov-komunikace-4-ebezpe-seznamcz>. ISBN 978-80-244-3595-4.

KOVAŘÍK, Z., KVAPIL, J., VLACH, P. 2010. *Úvod do počítačovej analýzy úloh s aplikáciami*. Praha : Tribun EU, 2010. 311 p. ISBN 978-80-7399-950-6.

LUHA, J. 2012. Mnohorozmerné kontingenčné tabuľky. In *Forum statisticum Slovaca*, 4/2012, roč. VIII. s. 140-153. Bratislava : Slovenská štatistická a demografická spoločnosť, ISSN 1336-7420.

LUHA, J. 2012. Analýza asociácie medzi kvalitatívnymi znakmi. In *Forum statisticum Slovaca*, 2/2012, roč. VIII. s. 140-153. Bratislava : Slovenská štatistická a demografická spoločnosť, ISSN 1336-7420.

ŠUBRT, J. 2010. *Soudobá sociologie IV: Aktuální a každodenní*. 1. vyd. Praha : Univerzita Karlova - Nakladatelství Karolinum, 2010. 383 s. ISBN 978-80-246-1789-3.

SMAHEL, D., HELSPER, E., GREEN, L., KALMUS, V., BLINKA, L., ÓLAFSSON, K. 2012. *Excessive Internet Use Among European Children* [online] [vytvorené november 2012] dostupné na internete <http://www.lse.ac.uk/media%40lse/research/EUKidsOnline/EU%20Kids%20III/Reports/ExcessiveUse.pdf>. 9 p. ISSN 2045 – 256X.

ÓLAFSSON, K., LIVINGSTONE, S., HADDON, L. et al. 2013. *Children's Use of Online technologies in Europe, A review of the European evidence base*. London : LSE The school of economics and political science, [online] [vytvorené máj 2013] dostupné na internete.

Tlačový servis INHOPE. 2014. *Statistiky horkých linek varují – v prostředí online roste výskyt materiálů se sexuálně zneužívanými dětmi* [online] [vytvorené 16.6.2014] dostupné na internete <http://www.saferinternet.cz/aktuality/337-statistiky-horkych-linek-varuji-%E2%80%93-v-prostredi-online-roste-vyskyt-materialu-se-sexualne-zneuzivanymi-detmi.html>.

<http://www.lse.ac.uk/media@lse/research/EUKidsOnline/EU%20Kids%20III/Reports/D2.2ReviewEvidenceDatabase.pdf>. ISSN 2045 - 256X.

Key words: internet, learning, child abuse, grooming, meeting, prevention.

Summary

Authors in a scientific study "Risk teenage children in cyberspace" address issues that with increasing intensity undermine the development of young people. Phenomenon currently, internet familiarity does not always end happily and without negative consequences. Expectation of comfortable meeting was suddenly turns into an unforgettable trauma if, instead of befriending the new peers the child must defend the attack of aggressive offender with pathological sexual interest in children. The authors under preventive actions at schools surveyed experience with children meeting with strangers with whom pupils know only through communication on the Internet. Given that sexual abuse of children in the online environment is a serious issue, we thought it would be beneficial to familiarize professional public with the results of a survey conducted in several districts of Slovakia.

Mgr. Ivan Bacigál
Odbor počítačovej kriminality
Úrad kriminálnej polície Prezídia PZ
e-mail: ivan.bacigal@minv.sk

RNDr. Tatiana Hajdúková, PhD.
Akadémia Policajného zboru v Bratislave
Katedra Informatiky a manažmentu
e-mail: tatiana.hajdukova@minv.sk

Recenzenti: doc. RNDr. Ľudmila Gregušová, CSc., PhDr. Magdaléna Ondicová, PhD.